

อุดมการณ์ทุนนิยมและผลกระทบต่อชาวนาในหมู่บ้านภาคกลางของไทย :
ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองผักชี เหนือ จังหวัดสระบุรี

นายกิตติพงษ์ เกษมพงษ์

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2536

ISBN 974-582-413-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

019454 11730967x

CAPITALIST IDEOLOGY AND IMPACT ON FARMERS IN A CENTRAL
THAI VILLAGE : A CASE STUDY OF NONG PHAK CHI NUA VILLAGE,
SARABURI PROVINCE

Mr. Kittipong Kasempong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Anthropology
Department of Sociology and Anthropology
Graduate School
Chulalongkorn University

1993

ISBN 974-582-413-5

กิตติพงษ์ เกษมพงษ์ : อุดมการณ์ทุนนิยมและผลกระทบต่อชาวนาในหมู่บ้านภาคกลางของไทย :
ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองผักชีเหนือ จังหวัดสระบุรี (CAPITALIST IDEOLOGY AND
IMPACT ON FARMERS IN A CENTRAL THAI VILLAGE : A CASE STUDY OF NONG
PHAK CHI NUA VILLAGE, SARABURI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.อมรา
พงศาพิชญ์, 165 หน้า. ISBN 974-582-413-5

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม
รวมทั้งการปรับตัวและค่านิยม อันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายของรัฐภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม

ผลจากการศึกษาพบว่า เมื่อรัฐดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
แห่งชาติในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา รัฐได้ส่งเสริมการพัฒนาด้านเกษตรกรรมด้วยการใช้เทคนิคสมัยใหม่
เช่น ปุ๋ย และรถไถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ผลจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้ค่านิยม
ดั้งเดิมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชนเริ่มลดลง ในขณะที่ความเป็นปัจเจกชนและค่านิยมที่เน้นวัตถุได้เข้า
มาแทนที่

นอกจากนี้การที่รัฐหันมาใช้นโยบายการผลิตเพื่อการส่งออกในปี พ.ศ. 2515 ทำให้
อุตสาหกรรมบางประเภทขยายตัว เช่น อุตสาหกรรมเซรามิก ซึ่งขยายตัวเข้ามาในเขตตำบลโลกแย
อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ส่งผลให้เกิดการอพยพแรงงานจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม
ผลที่ตามมาคือ การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกลายเป็นค่านิยมเชิงอาชีพ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่
ที่ต้องการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าการทำงาน

นอกจากการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม รัฐยังได้ส่งเสริมให้มีการพัฒนา
หมู่บ้าน โดยเฉพาะการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ทำให้การขยายตัวของ
อุดมการณ์ทุนนิยมเข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว ชาวนานองแดงหาเงินตราเพื่อนำมาใช้จ่ายในการ
ซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น เงินเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของบุคคล
ในเวลาเดียวกันแบบแผนความประพฤติที่ลอกเลียนจากวัฒนธรรมตะวันตกก็เริ่มได้รับการยอมรับ
และเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ยิ่งผลให้ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของชุมชนต้อง
ถูกทอดทิ้งและกำลังจะเสื่อมสลายไป

อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของรัฐที่มุ่งจะพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้าได้เปิดโอกาสให้
กลุ่มผู้นำเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในขณะเดียวกันชาวนานองแดงกลายเป็น
ฐานอำนาจทางการเมืองให้กับกลุ่มผู้นำที่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับ
ชาติ

ภาควิชา ..สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....
สาขาวิชา ..มานุษยวิทยา.....
ปีการศึกษา ..2536.....

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

C330448 : MAJOR SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY

KEY WORD: : IDEOLOGY / CAPITALIST / FARMERS / CENTRAL

KITTIPONG KASEMPONG : CAPITALIST IDEOLOGY AND IMPACT ON FARMERS IN
A CENTRAL THAI VILLAGE : A CASE STUDY OF NONG PHAK CHI NUA VILLAGE,
SARABURI PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSO. PRO. AMARA PONGSAPICH,
Ph.D. 165 pp. ISBN 974-582-413-5

The study attempts to understand the socio-economic change, adaptation, and change in values of the farmers, resulted from the government policy and the adoption of Capitalist ideology.

The study found that since the implementation of the First National Economic Plan in 1961, the government promoted the development of the agricultural sector by introducing modern technology such as fertilizer and tractor to increase productivity. Traditional values in maintaining the social relationship through labour exchange decrease in importance and have been replaced by wage compensation which is a form of monetary and material values.

In addition, the promotion of export policy in 1972 resulted in the expansion of industries to the rural areas, especially the ceramics industry established in Nong Khae District, Saraburi Province. This is seen in the movement of labour from agricultural sector to industrial sector. The outcome is seen in new occupational values. The young generations prefer to work in the industries instead of remaining farmers.

Apart from the agricultural and industrial development, the government also encouraged community development activities, especially the improvement of infrastructures, such as road, electricity etc. But the availability of roads open a new channel and resulted in the expansion of consumerism which spurred the farmers to make more money to buy various goods. Money is the measure of individual achievement. At the same time, pattern of behaviour imitating the western culture has replaced the traditional culture. Thus, the traditional customs and ceremonies of community are being ignored and are disappearing.

However, the state policy on community development has been used by local power group to benefit from community development projects. At the same time, the farmers become the political base for the local power group who are related to the political party at the provincial and national level.

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา.....

สาขาวิชา มานุษยวิทยา.....

ปีการศึกษา 2536.....

ลายมือชื่อนิติ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย นับตั้งแต่ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาคือ รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ซึ่งได้ให้ความรู้และคำแนะนำอันมีประโยชน์ในการศึกษาเรื่องนี้มาตั้งแต่ต้น นอกจากนี้ยังได้กรุณาตรวจแก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดรอบคอบ จึงขอขอบพระคุณท่านไว้เป็นอย่างสูง

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการในการสอบ ทั้งยังให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ ซึ่งเป็นกรรมวิทยานิพนธ์อีกท่านหนึ่ง ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างมาก

ในการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ผู้เขียนขอขอบพระคุณในความช่วยเหลือและบริการด้วยไมตรีจิตอันดีเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ เจ้าหน้าที่หอวิทยารุณานุสรณ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความรัก ความห่วงใย กำลังใจ และความช่วยเหลือจากเพื่อนของผู้เขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณเสาวภา เขาว์ศิลป์ และคุณณันท์ เศรษฐพันธุ์ รวมทั้งเพื่อนทุกคนที่ได้กล่าวนามถึงในที่นี้ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบพระคุณเป็นอย่างมาก

ผู้เขียนขอขอบพระคุณชาวบ้านหนองผักชีเหนือทุกคน ที่ได้ให้ข้อมูลอันมีค่าต่อการศึกษาครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณแม่จันทิ ชุยโต และครอบครัวที่กรุณาให้ผู้เขียนอาศัยอยู่ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้าน ขอได้รับความขอบพระคุณอย่างลึกซึ้งจากผู้เขียน

ความรัก ความเข้าใจ และกำลังใจของคุณบังอร เกษมพงษ์ เป็นเสมือนแรงผลักดันที่สำคัญยิ่ง ที่ทำให้ผู้เขียนพยายามะพยายามจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ และท้ายที่สุดความปรารถนาดี ความห่วงใย และความช่วยเหลือในทุก ๆ เรื่องจากแม่ เป็นสิ่งที่ผู้เขียนต้องกราบระลึกถึงพระคุณของท่าน รวมทั้งขอขอบคุณพี่และน้องทุกคนไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	อ
สารบัญภาพ.....	๐
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
สมมุติฐานการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	17
วิธีการศึกษา.....	20
แนวทางการดำเนินงาน.....	21
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	21
2. แนวคิด เรื่องอุดมการณ์และพัฒนาการของอุดมการณ์ทุนนิยมในประเทศไทย.....	22
อุดมการณ์ในทฤษฎีของนักมานุษยวิทยา.....	23
แนวคิด เรื่องอุดมการณ์ในทฤษฎีของมาร์กซ์.....	25
กลไกและภาคปฏิบัติของการของอุดมการณ์.....	28

บทที่

	หน้า
การศึกษา เรื่องอุดมการณ์ในประเทศไทย.....	31
รัฐและการส่งเสริมอุดมการณ์ทุนนิยมในสังคมไทย.....	38
อุดมการณ์ เศรษฐกิจแบบชาตินิยมและทุนนิยมขุนนาง.....	38
อุดมการณ์ทุนนิยมโลกกับการวางรากฐานในการพัฒนา เศรษฐกิจ.....	44
ปัจจัยทางการ เมือง.....	44
ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ.....	46
ยุคของการพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าและการส่งออก.....	48
3. สภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองผักชี เหนือ.....	51
ลักษณะทางภูมิศาสตร์.....	51
การคมนาคม.....	55
ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้าน เรือน.....	57
ประวัติหมู่บ้าน.....	61
ประชากร.....	64
การศึกษา.....	66
สาธารณสุข.....	68
หมู่บ้านกับโลกภายนอก.....	69
สภาพ เศรษฐกิจของหมู่บ้าน.....	71
ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม.....	79
ลักษณะครอบครัว.....	79
ศาสนา ความ เชื่อ และประเพณี.....	81
ลักษณะทางการ เมืองการปกครอง.....	82
4. อุดมการณ์ทุนนิยมกับการพัฒนาหมู่บ้านในทันสมัย.....	87

	หน้า
สภาพ เศรษฐกิจของหมู่บ้านหนองผักชี เหนือก่อนการพัฒนา.....	88
การเปลี่ยนแปลง เทคนิคการผลิต.....	94
ทรงคนะของชาวบ้านกับการ เปลี่ยนแปลงการผลิต.....	95
ปุ๋ย.....	95
รถไถ.....	98
ยามีแม่หลง.....	99
เงินทุน.....	100
กรณีการประกวดหมู่บ้าน.....	102
การประกวดหมู่บ้านกับความขัดแย้ง เชิงอุดมการณ์.....	106
ผลจากการประกวดหมู่บ้านกับความขัดแย้งและการแสวงหาผลประโยชน์..	109
5. อุดมการณ์ทุนนิยมกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในชุมชน.....	122
บริบททางการเมืองกับการ เกิดขึ้นของอุตสาหกรรม เซรามิค.....	122
การศึกษาในฐานะ เป็นกลไกของรัฐในการครอบงำอุดมการณ์.....	125
วัดกับการสืบทอดอุดมการณ์.....	126
โรงเรียนในฐานะกลไกการสืบทอดและการปรับตัว.....	127
การปรับตัวและการตอบสนองนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมของรัฐ.....	131
การ เข้าสู่โรงงานและการปรับ เปลี่ยนค่านิยม.....	131
การขายที่ดิน.....	137
การปรับตัวด้านอาชีพกับการหารายได้ เสริม.....	139
การปรับตัวโดยการขายแรงงานในต่างประเทศ.....	142
ผลกระทบจากการขยายตัวของอุดมการณ์ทุนนิยม.....	146
การ เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในชุมชน.....	146
ระบบครอบครัว เครือญาติ และการแต่งงาน.....	149

บทที่

	หน้า
6. บทสรุป.....	153
รายการอ้างอิง.....	158
ประวัติผู้เขียน.....	165

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงประชากรของหมู่บ้าน.....	64
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบครัวเรือนในภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรม.....	65
ตารางที่ 3 แสดงการถือครองที่ดินในหมู่บ้าน.....	89

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงแนวทางการศึกษา.....	37
ภาพที่ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้าน.....	53
ภาพที่ 3 แผนที่ผังหมู่บ้าน.....	58